

тот тип людей, которые действуют, руководствуясь собственной выгодой.

Кроме главных действующих лиц, Г. Горин придал особый акцент образам Томаса Мора, епископа Фишера, Норриса и др. У М. Андерсона они показаны только как исторические личности, а у Г. Горина эти люди бросили вызов бесправию, вседозволенности и несправедливости. Они, (за исключением Смитона), остались до конца верны своим жизненным принципам, отказавшись принять новую королеву Англии и соответственно ее дочь: «Не признавая королевой Анну, – говорит Фишер, – я, к сожалению, не могу и дочь ее признать принцессой» [1, с. 41]. Тысячи людей томятся в тюрьмах лишь за то, что разделяют взгляды епископа Фишера и Томаса Мора.

Таким образом, Г. Горин модифицирует трагедию Максвелла Андерсона «Тысяча дней Анны Болейн» на уровне жанра (пишет трагикомедию), конфликта (жестокая борьба за престол со стороны Анны), однако драматург сюжет не изменяет, а только дает свою идейно-художественную трактовку.

Трагикомедия Г. Горина «Королевские игры» экстраполирует на современность, так как изображенная автором действительность страшна: в ней нет места порядочности, любви, благородству, служению идеалам добра.

Литература

1. Горин Г. Королевские игры // Современная драматургия. 1997. №4. С. 18–49.
2. Андерсон М. Тысяча дней Анны Болейн. М., 1988.

БЕЛАРУСКІЯ ПЕРАКЛАДЫ ЕВАНГЕЛЛЯ ПАВОДЛЕ МАЦВЕЯ: ТЫПЫ МОЎНЫХ АДРОЗНЕННЯЎ, ІХ КАНФЕСІЙНЫ І НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫ СЭНС

В. У. Фурс

Пераклад Святога Пісьма на нацыянальную мову знакавы для кожнага народа, бо сімвалізуе яго духоўнае адраджэнне, і істотны для мовы, бо можа дадаць аргументы на карысць існавання яе ў ролі «асноўнага канала камунікацыі ў грамадстве» [3, с. 270]. На Беларусі на працягу ўсяго XX стагоддзя няспынна вялася праца па перастварэнні тэкстаў Бібліі, выбары найбольш адпаведных моўных сродкаў.

1. ХРАНАЛОГІЯ І ГЕАГРАФІЯ БІБЛЕЙСКІХ ПЕРАКЛАДАЎ

Першымі пераклалі Новы Запавет на сучасную беларускую мову вядомы дзеяч беларускага Адраджэння Антон Луцкевіч і святар-

пратэстант Лука Дзекуць-Малей. Пераклад быў выдадзены ў 1931 г. ў Хельсінкі, затым перавыдаваўся Брытанскім і замежным біблійным таварыствам (Лондан, 1948), «Біблейскім грамадствам» (Таронта, 1991). У 1939 г. у Вільні выйшла з друку Чатырох'евангелле у перакладзе ксяндза магістра Вінцэнта Гадлеўскага. Наступным быў пераклад філолага Янкі Станкевіча і знаўцы грэчаскай мовы Мاسея Гітліна. Новы Запавет быў выдадзены ў 1959 г., а Біблія цалкам (у Станкевіча – Бібля) у 1973 г. у Нью-Ёрку. Айцец Мікалай (Мацукевіч), першаіерарх Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы, пераклаў «Напрастольнае сьвятога Евангелье» (Таронта, 1988).

На пачатку 90-х гг. з'явіўся шэраг новых перакладаў Святога Пісьма. Евангеллі ў перакладзе Анатоля Клышкі друкаваліся ў 1989–1990 гг. у часопісе «Спадчына» (Мінск). «Евангелле паводле Матфея» ў складзе грэка-славяна-руск-беларускай тэтраглоты было перастворана Беларускай Біблійнай камісіяй (Экзархат) на чале з Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі Філарэтам (Мінск, 1991). Васіль Сёмуха пераклаў Новы Запавет (Мінск, 1995) і Біблію цалкам (Мінск, 2002). «Евангелье паводле Мацьвея й Марка» было выдадзена ў штаце Мічыган, ЗША, у 1998 г., у перакладзе Міхася Міцкевіча, брата Якуба Коласа. Ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі пераклаў на беларускую мову Новы Запавет (Мінск, 1999; 2003).

2. МЭТЫ ДАСЛЕДАВАННЯ І МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

Мэтамі даследавання было выяўленне тыпаў моўных адрозненняў у тэкстах беларускіх перакладах Святога Пісьма і фактараў, якія палягаюць у аснове вар'іраванняў.

Было разгледжана 15 вядомых і часта цытуемых вершаў з Евангелля паводле Мацвея. Аналіз праводзіўся на ўсіх моўных узроўнях: фанетычным, лексічным, словаўтваральным, марфалагічным і сінтаксічным. У якасці перакладчыцкага зыходнага пункту выкарыстоўваўся царкоўнаславянскі тэкст, у некаторых спрэчных выпадках – тэкст на старагрэчаскай мове.

3. ТЫПЫ МОЎНЫХ АДРОЗНЕННЯЎ

Самыя істотныя тыпы моўных адрозненняў праілюстраваныя на прыкладзе перакладаў верша паводле Мацвея 7.6.

3.1. Лексічныя неадпаведнасці

Найбольшая колькасць моўных адрозненняў адзначаецца ў галіне лексікі, і гэта пераважна звужэнне ці пашырэнне семантыкі перак-

ладаемых слоў, ужыванне русізмаў і дыялектызмаў, пропуск альбо дадаванне слова, якога няма ў арыгінале і іншых беларускіх перакладах.

Так, зварот да дыялектных формаў назоўніка *свіньмі* адбываецца ў двух перакладах – Станкевіча і а. Мікалая (Мацукевіча). У перакладзе Клышкі абраная іншая форма, але таксама запазычаная з дыялектаў – *свіннямы*. Канчатак *-мы* ў тв. скл. захоўваецца ў асобных сярэдне-беларускіх гаворках [1, с. 83].

У перакладзе Гадлеўскага дадаецца слова *часам*, якое не фігуруе больш ні ў адным з перакладаў. У перастварэнні ж Міцкевіча, наадварот, прапушчана лексема – прыналежны займеннік, які дапасуецца да назоўніка *нагамі*.

3.2. Уплыў царкоўнаславянскага тэксту

Вызначальная для беларускіх перакладаў рыса, якая фіксуецца на ўзроўні лексікі – уплыў на пераклады царкоўнаславянскага тэкста, абу-моўлены канфесійнай прыналежнасцю перакладчыкаў.

Гэта заўважаецца ў перакладзе Міцкевіча, дзе прысутнічае слова *исом* (адпаведнік *псѡмъ*). Гэта дыялектны варыянт з канчаткам *-ом*, уласцівым для паўднёва-заходняга дыялекту і некаторых сярэдне-беларускіх гаворак [1, с. 82]. Такі выбар невыпадковы, паколькі Міхась Міцкевіч перакладаў з царкоўнаславянскай мовы.

3.3. Змена часцінамоўнай прыналежнасці перакладаемага слова

У абсалютнай большасці перакладаў заўважаюцца выпадкі змены часцінамоўнай прыналежнасці ці граматычнай катэгорыі перакладаемага слова, але яны нязначныя паводле колькасці.

Так, назіраюцца розныя шляхі перадачы слова, адпаведнага царкоўнаславянскаму ста#: апісальна (*тое, што святое*) – Гадлеўскі; праз назоўнік (*святасці*) – Станкевіч; праз прыметнік (*с(ь)вятога*) – астатнія перакладчыкі (іх большасць). Менавіта да гэтай часціны мовы належыць і слова *св#гъ*, калі мае дачыненне да прадмета, з'явы [4, с. 598], таму апошняе перастварэнне можа лічыцца найбольш адэкватным.

3.4. Пераклад дзеясловаў

Самыя вялікія разыходжанні выкліканыя перакладам дзеясловаў, што тлумачыцца іх большым, у параўнанні з іншымі часцінамі мовы, семантычным аб'ёмам і размытасцю межаў значэння.

У разглядаемым вершы цікава звярнуцца да перакладаў дзеяслова, адпаведнага царкоўнаславянскаму расторгнуць. Сёмуха выкарыстоўвае ў сваім перакладзе слова *разадралі*, якое прыводзіцца ў слоўніку з паметай

разм [5, с. 535].

Адпаведнік жа ў грэчаскай мове мае наступныя значэнні: 1) рвать, разрываць; 2) нападать, набрасываться (о животных) [2, с. 186].

Прыведзенае ў дадзенай крыніцы ўдакладненне, што у дачыненні да жывёл слова *ρῥῖω* ужываецца менавіта ў другім значэнні, супярэчыць перакладчыцкай практыцы, паколькі ў тэксце на царкоўна-славянскай мове і ва ўсіх перакладах на сучасную беларускую мову выкарыстоўваецца менавіта першае значэнне гэтага слова.

3.5. Сінтаксічныя асаблівасці

На сінтаксічным узроўні часта назіраецца інверсія. У дадзеным вершы яе можна праілюстраваць перакладамі Клышкі – *патапталі яны*; Чарняўскага – *сабакам святога*.

Як устойлівую тэндэнцыю можна таксама адзначыць замену дзеепрыметнікаў на -уч/-юч даданымі сказамі, што сведчыць як пра трываласць дадзенай традыцыі ў беларускай мове, так і пра добрае веданне перакладчыкамі т. зв. «духу мовы».

4. ФАКТАРЫ ВАР'ІРАВАННЯ Ў ПЕРАКЛАДАХ

Моўныя змены і вар'іраванні у перакладах абумоўлены ўзаемадзеяннем цэлага шэрагу фактараў.

Гэта фактары аб'ектыўныя: час стварэння і, асабліва калі гэта пачатак мінулага стагоддзя, неўнармаванасць беларускай літаратурнай мовы – пераклады А. Луцкевіча і Л. Дзекуць-Малея, В. Гадлеўскага; недастатковая распрацаванасць «біблейна-літургічнай разнавіднасці высокага стылю» [6, с. 248] у беларускай літаратурнай мове, якая падштурхнула перакладчыкаў да выкарыстання дыялектызмаў (пераклады А. Луцкевіча і Л. Дзекуць-Малея, Я. Станкевіча), запазычанняў (пераклады а. Мікалая (Мацукевіча), М. Міцкевіча), словатворчасці (пераклады А. Клышкі, Я. Станкевіча).

На адрозненні ў перакладах паўплываў і выбар перакладчыкам варыянту беларускай мовы: наркамаўкі ці тарашкевіцы, якая дапускае большую магчымасць разыходжанняў (пераклады А. Луцкевіча і Л. Дзекуць-Малея, Я. Станкевіча, а. Мікалая (Мацукевіча), В. Сёмухі, М. Міцкевіча).

Істотнымі аказаліся і суб'ектыўныя, індывідуальныя фактары: канвенцыянальнасць, умоўнасць у падыходзе да моўнага знака, і адсюль магчымасць творчай свабоды перакладчыка – у большасці перакладаў; неканвенцыянальнасць – толькі ў перакладзе Экзархату; канфесійная прыналежнасць перакладчыка і таму розныя першакрыніцы – грэчаскі

(пераклады А. Луцкевіча і Л. Дзекуць-Малея, Я. Станкевіча, А. Клышкі, Эжархату), лацінскі (пераклады В. Гадлеўскага, У. Чарняўскага) ці царкоўнаславянскі (пераклады В. Сёмухі, М. Міцкевіча) тэкст.

Літаратура

1. *Блінава Э., Мяцельская Е.* Беларуская дыялекталогія: вучэб. дапаможнік для філал. фак. ВНУ. 2-е выд., дапрацаван. і дапоўн. Мн.: Выш. школа, 1980. 304 с., карты.
2. Греческо-русский словарь Нового Завета: Пер. Краткого греческо-английского словаря Нового Завета Баркли М. Ньюмана. / Рус. перевод и редактирование В. Н. Кузнецовой при участии Е. Б. Смагиной и И. С. Козырева. М.: Российское Библейское Общество, 1997. 240 с.
3. *Мечковская Н. Б.* Язык и религия: Лекции по филологии и истории религий. Пособие для студентов гуманитарных вузов. М.: Агентство ФАИР, 1998. 352 с.
4. Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков) / Под редакцией Р. М. Цейтлин, Р. Вечёрки и Э. Благовой. М.: Русский язык, 1994. 842 с.
5. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : Больш за 65000 слоў / Пад рэд. М. Р. Суднік, М. Н. Крыўко. Мн.: БелЭн, 1996. 784 с.
6. *Яскевич А. С.* Библия и национальный язык / Нёман, 1999. № 10. С. 209–250.

ПРОБЛЕМА НЕПЕРЕВОДИМОГО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ НА ПРИМЕРЕ ПОЭМЫ ЛЬЮИСА КЭРРОЛЛА «ОХОТА НА СНАРКА»

М. В. Ходинская

В сложном искусстве перевода есть область, которая вызывает наибольшую трудность для переводчика: это «непереводимое» – авторские неологизмы, имена собственные, каламбуры, слова-реалии, фразеологизмы, звукоподражания, отклонения от литературной нормы.

Проблема перевода «непереводимого» исследовалась в трудах Ш. Балли, В. В. Виноградова, В. С. Виноградова, А. А. Реформатского, Б. А. Ларина, Н. М. Шанского, М. Н. Соболева, В. Н. Комиссарова, В. Д. Уварова и других замечательных русских переводчиков, писателей, критиков, языковедов. Знание теории перевода необходимо, однако, на наш взгляд, на первом плане должна быть практика. Не последнюю роль в приобретении переводческих навыков играет анализ переводов, в частности – нескольких переводов одного текста.

Подобную работу мы и сделали и предлагаем ее как возможность практического обучения переводу. Наша цель – освоить возможные способы перевода непереводимого на конкретных примерах и уяснить достоинства и недостатки тех или иных приемов.